

Forslag til pensumendring i ex.fac

Pensumforslaget er fremsatt på bakgrunn av min kjennskap til faget som underviser og avdelingsleder.

Bakgrunnen for at forslaget kommer sent, er at den foreslåtte nye læreboka ikke er klar før til studiestart. Jeg har imidlertid fått tilsendt og har lest prøveutgaven som ble utgitt i fjor, og for noen dager siden, en pdf-utgave av den endrede og endelige versjonen etter at den har vært gjennom første korrekturlesing. Pensumforslaget bygger på denne utgaven.

Dagens pensum i ex.fac fremkommer av fagplanen som er vedlagt. Det bygger i hovedsak på hovedboka av Bernt/Mæhle der ca. 261 s er pensum i dag. Etter omleggingen av ex.fac faget for noen år siden hvor juridisk metode ble viet en større plass, ble hovedboka supplert med underkapitler i innføringsboka til Boe for å styrke dette fokuset (ca. 68 s. unntatt petit, kontrolloppgaver o.l.). I tillegg er en artikkel av J. E.A. Skoghøy pensum (ca. 20 s.). Denne omhandler bruk av rettspraksis i rettslig argumentasjon.

Bernt og Mæhles bok vil ikke bli oppdatert flere ganger, og dette utgjør hovedbegrunnelsen for at det foreslås nytt pensum. Mæhle har utviklet en ny lærebok i faget sammen med Ragna Aarli, som er ment som en videreutvikling av Bernt/Mæhles tidligere bok.

I Mæhle og Aarlis bok, er juridisk metode viet større plass. Mitt forslag går ut på at den nye boka vedtas som nytt pensum i ex.fac. Med det økte fokuset på juridisk metode, mener jeg det ikke lengere er behov for å supplere boka med Boe som pensum. Jeg foreslår derfor at Boe tas ut av pensum. Skoghøys artikkel er noen år gammel, og viser bla til den tidligere tvml, fremfor tvl. Dette er imidlertid ikke til hinder for at innholdet er like aktuelt. Etter min mening har artikkelen en slik praktisk tilnærming til bruk av rettsavgjørelser, at den fortsatt bør være pensum på 1. avd.

Totalt utgjør Mæhle og Aarlis bok 411 sider, sett bort fra innholdsfortegnelse og register, men inkl. petit og kontrolloppgaver. Dette innebærer at det av hensyn til studiepoengnormering må gjøres noen kutt.

Jeg foreslår at kap 1 «Opptakt» som gir en innføring i boka, ikke inkluderes i pensum (ca. 9 s.).

Jeg foreslår videre at kapittel 13 om rett og moral ikke gjøres til en del av pensum (16 s.). Dette vil tematisk være i samsvar med dagens pensum, hvor Bernt/Mæhles kapittel om rett og moral ikke er omfattet.

I Bernt/Mæhles bok er kap. 6 om «Den internasjonale rettsordenen – folkeretten som rettssystem», ikke pensum (ca. 10 s.), mens kap. 13 om «Folkerettsregler og andre lands rett som rettsgrunnlag» (ca. 12 s) er pensum. Den nye boka til Mæhle/Aarli har ingen tilsvarende oppdeling, men inneholder et kap 6 om «Internasjonale perspektiver» (ca.38,5 s. Se også den vedlagte innholdsfortegnelsen). Forfatterne skriver selv om kapittelet:

«I kapittel 6 setter vi søkelyset på rettens internasjonale sider for å gi kunnskap om og forståelse av «hvordan internasjonal rett får virkning i Norge». Kapitlet knytter sammen en rekke av trådene som er lagt ut i de tidligere kapitlene i del 1. Internasjonal orientering kan for eksempel betraktes som en nåtidig forventning til rettsstaten. Dessuten viser vi i dette kapitlet at spørsmålet om «hvordan retten blir til og endres», i dag har fått et trekk som går ut over nasjonalstatens grenser, en «transnasjonal»

dimensjon, der vi særlig fremhever at rettspraksis fra internasjonale domstoler kontinuerlig bidrar til å videreutvikle norsk rett.»

Etter min mening bør hele dette kapittelet være pensum. Det vil gjøre læreboka mer up to date mht betydningen av internasjonale kilder for norsk rett, enn situasjonen var da Bernt/Mæhles bok kom ut i 2007.

Slik jeg ser det gjør innholdet i dette kapittelet det ikke nødvendig med noen endring av fagplanen, jf. det eksisterende innholdet av faget. Jeg vil imidlertid anse det som en fordel om betydningen av internasjonal rett i større grad synliggjøres også i fagplanen. Akkurat dette kan imidlertid avventes behandlet til SU er samlet igjen til høsten, og er ikke nødvendig å vurdere på fullmakt. En mulig formulering kan for eksempel være: «god kunnskap om hvordan internasjonal rett påvirker norsk rett», men dette kan vi altså komme tilbake til.

Kapittel 12 (ca. 21,5 s.) er nytt i Mæhle/Aarlis bok. Forfatterne beskriver selv kapittelet slik:

«Kapittel 12 handler om rettens rammer for faktumfastsettelse. På universitetet møter studentene som nevnt sjelden utfordringene med å skulle avklare hvilket faktum som kan legges til grunn. Siden dette ofte er et sentralt og krevende ledd i arbeidet med å besvare rettsspørsmål i det praktiske liv, har vi valgt å lage et eget kapittel som viser hvilke rettslige rammer som gjelder for avklaring av faktum, selv om dette ikke regnes som en del av juridisk metode. Kapitlet skal gi kunnskap om og forståelse av «hvilken rolle faktum spiller i rettslig argumentasjon».

Kapittelet har ingen parallell i det eksisterende pensum. Jeg synes kapittelet er interessant og også nyskapende som del av en innføringsbok i juridisk metode. Likevel vil jeg foreslå at dette kapittelet ikke omfattes av pensum. Begrunnelsen bygger i hovedsak på sidetallsbegrensningen, men også det at jeg frykter det kan bli for mye for de helt ferske studentene om de skal gape over disse begrepene og reglene samtidig som de skal lære juridisk metode for første gang. Det kan være rom for å revurdere dette etter at vi har fått prøvd ut den nye læreboka i undervisningen i høst, men det får vi i tilfelle komme tilbake til.

Oppsummert forslår jeg hele boka som pensum, med unntak av kap. 1, 12 og 13, samt petit og kontrolloppgaver. I tillegg at Skoghøys artikkel videreføres. Totalt vil pensum da utgjøre ca. 330,5 s.

Kristine Helen Korsnes

23.06.17

Velkommen til Det juridiske fakultet

 (/utskrift?p_document_id=421529)

Fagbeskrivelse med pensum 1. avdeling

Vedtatt av fakultetsstyret ved Det juridiske fakultet den 11.06.03 (JF 49-03) jf. studieplan for mastergrad i rettsvitenskap pkt 7 (Vedtatt 11.06.03 av styret for Det juridiske fakultet med hjemmel i § 4 i forskrift 20.06.03 for studier ved Universitetet i Tromsø). Sist endret av Studieutvalget 28.3.12 (sak SU 21-12), 19.7.12 (sak SU 45-12), 25.06.2014 (sak SU 27-14), 2.11.15 og 9.6.16 (sak SU 24-16)

Første avdeling utgjør første året på masterstudiet i rettsvitenskap. Avdelingen består av ex fac (10 studiepoeng) og innføring i rettsstudiet (40 studiepoeng). I løpet av første semester tar studentene også Eksamen Filosoficum (10 studiepoeng). Ex fac avsluttes med en skriftlig skoleeksamen på slutten av første semester. Innføring i rettsstudiet avsluttes med skriftlig og muntlig skoleeksamen på slutten av vårsemesteret.

Examen facultatum (Ex.Fac.) – 10 studiepoeng

1) Faglig innhold

Faget er et perspektivfag som skal gi en første innføring i juridisk metode samt en innføring i organiseringen av og verdigrunnlaget for det norske rettssystemet. Faget gir videre en innføring i samspillet mellom rett og samfunn.

2) Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått første avdeling har studenten:

- god kunnskap om de sentrale institusjonene i det norske rettssystemet
- god kunnskap om de grunnleggende prinsipper og det sentrale verdigrunnlaget for rettsstaten
- god kunnskap om hvordan retten fungerer i et samfunn og om samspillet mellom rett og samfunn
- god kunnskap om hvorfor og hva det betyr at retten må ha legitimitet
- god kunnskap om grunnleggende juridisk metode og om prosessen fra rettsgrunnlag til rettsregel. Herunder til hvilke argumenter (rettsgrunnlag) som kan inngå i prosessen og hvilke regler (rettskildeprinsipper) som styrer anvendelsen av disse fram mot standpunkttaking til hva som er gjeldende rett

Ferdigheter

Etter bestått første avdeling kan studenten:

- redegjøre for de sentrale institusjonene i det norske rettssystemet og for rettsstatens grunnleggende prinsipper og verdigrunnlag
- forklare hvordan retten fungerer i samfunnet og diskutere forholdet mellom rett og samfunn
- drøfte problemstillinger knyttet til rettens legitimitet og til rettsutvikling
- redegjøre for grunnleggende juridisk metode og prosessen fra rettsgrunnlag til rettsregel
- identifisere rettslige spørsmål og anvende juridisk metode for å komme frem til en rettsregel og et resultat

3) Pensum

- Jan F. Bernt, Synne S. Mæhle, "Rett, samfunn og demokrati", 2007 - Hele boka med unntak av kap. 6, kap. 18, kap. 20, kap. 21 og kap. 23.
- Jens E. Skoghøy, "Bruk av rettsavgjørelser ved lovtolkning og annen rettsanvendelse", i Nybrott og odling – festschrift til Nils Nygaard – 2002.
- Erik Boe, "Innføring i Juss – Juridisk tenkning og rettskildelære", 3. utgave, 2010, Kap. 14.2, 14.3, 14.4, 14.6 og 14.7.

(NB - kapitlene i boken til Boe får kjøpt i kompendium på Akademisk Kvarter)

Innføring i rettsstudiet – 40 studiepoeng

Faget innføring i rettsstudiet inneholder en kombinasjon av offentligrettslige og privatrettslige fag i tillegg til et innføringskurs i folkerett. Offentlig rett betegner de rettsregler som hovedsakelig regulerer statens virksomhet, forholdet mellom de ulike statlige organer og forholdet mellom statlige organer og private. På 1. avdeling er offentlig rett representert med faget statsrett (12 sp.). Privatrett handler om den delen av jussen som i hovedsak regulerer rettsforholdet mellom private. På 1. avdeling er privatretten inndelt i fagene familie- og arverett (10 sp.) og avtalerett (10 sp.). Folkerett omhandler rettsreglene som regulerer forholdet mellom statene og mellom statene og andre internasjonale aktører.

Statsrett (12 sp.)

1) Faglig innhold

Faget omfatter grunntrekkene i norsk forfatningshistorie fra 1814, herunder hvordan viktige prinsipper kommer til uttrykk i Grunnloven og er utviklet i konstitusjonell sedvanerett. Faget omhandler videre statsmaktens organisering og kompetanse, herunder Stortingets lovgivning, Regjeringens forvaltning og Kongens stilling samt Høyesteretts og Riksrettens dømmende myndighet. Forholdet mellom statsorganene, herunder det parlamentariske system, delegasjon av lovgivningsmyndighet og domstolenes prøvningsrett av lover og forvaltningsvedtak, omhandles også. Det gis videre en oversikt over reglene om borgernes stemmerett, valgsystemet og reglene om statsterritoriet. Domstolenes uavhengige stilling, reglene om utenriksstyre og traktatavslutning i Grunnloven § 115 og reglene om forfatningsendringer behandles også. Faget innbefatter også individets vern etter de statsrettslige regler, først og fremst reglene om ytringsfrihet, religionsfrihet, vernet om den private eiendomsrett, forbudet mot tilbakevirkende lover og legalitetsprinsippet.

2) Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått første avdeling har studenten:

- god kunnskap om lovgivningsprosessen, forvaltningens myndighet og domstolenes rolle, med særlig vekt på Høyesterett
- god kunnskap om forbudet mot tilbakevirkende lover og vernet om den private eiendomsrett
- kunnskap om legalitetsprinsippet og ytringsfriheten

- kunnskap om sentrale hendelser i norsk forfatningshistorie
- kunnskap om sammenhengene mellom statsrett og folkerett
- kunnskap om maktfordelingens grunnlag, statsmaktens organisering og riksretten
- kunnskap om Stortingets instruksjonsrett og parlamentarismen
- kunnskap om kongens stilling

Ferdigheter

Etter bestått første avdeling kan studentene:

- identifisere og løse statsrettslige problemstillinger av praktisk og teoretisk art
- anvende den juridiske metode for å løse statsrettslige problemstillinger
- identifisere og analysere sammenhenger mellom statsrett og folkerett

3) Pensum:

- Eivind Smith «Konstitusjonelt demokrati», 3. utg. 2015,
- Andenæs/Fliflet «Statsforfatningen i Norge» kap. 6-10.

Familie- og arverett (10 sp.)

1) Faglig innhold

Familie- og arverett handler om rettsreglene som regulerer forholdet mellom personer i familieforhold og reglene om fordeling av formue etter dødsfall. Familierett omfatter ekteskapsrett, samboerrett og barnerett, og utgjør samlet to tredeler av faget.

Ekteskapsretten omfatter de økonomiske rettsvirkninger av ekteskapet, både under samlivet og ved samlivsbrudd eller død, jf ekteskapsloven del II, samt del III om bidragsplikt. Dette omfatter regler om eierforhold, råderett, underholdsplikt og ansvar for gjeld. Videre omfattes reglene om ektefellers formuesforhold, dvs lovens regler om det verdimessige oppgjøret og om rett til å overta tidligere felles bolig ved samlivsbrudd eller død, og om ektefellenes adgang til i ektepakt å forhåndsavtale den verdimessige deling. Ektepakter om verdideling ved død ses i sammenheng med arverettslige regler. De formelle regler om ekteskapets inngåelse og oppløsning i ekteskapsloven del I behandles ikke.

Samboerretten gir en oversikt over ulovfestede regler om eierforhold, råderett og gjeldsforhold mellom samboere, og om lovens regler om rett til tidligere felles bolig ved samlivsbrudd eller død. I mangel av lovregler står samboeravtaler om oppgjøret ved samlivsbrudd og/eller død sentralt. Sistnevnte ses i sammenheng med arverettslige regler, herunder nye regler om samboeres legalarverettigheter.

Barneretten omhandler barns rettsstilling. På første avdeling er det rettsforholdet mellom barn og foreldre som er tema. Faget omfatter reglene om hvem som, i rettslig forstand, regnes som mor, far og medmor til et barn. Videre blir reglene om foreldreansvar behandlet. Her inngår både hvem som innehar foreldreansvaret og hva dette innebærer av rettigheter og forpliktelser. Reglene for fastsettelse av hvor barnet skal ha sitt faste bosted behandles også. Tilsvarende gjelder reglene om samværsrettens innhold og omfang, samt reglene om vergemål og forsørgelse. Barnevernets subsidiære ansvar inngår ikke som en del av faget da dette behandles i den spesielle delen av forvaltningsretten på andre avdeling.

Arveretten omhandler regler om hvordan verdiene etter en avdød fordeles mellom de som etter lovens arvegangsregler eller avdødes testament er utpekt som arvinger, samt om retten til uskifte som for gjenlevende ektefelle eller samboer. Arverettsreglene skal ses i sammenheng med hva samboere eller ektefeller gyldig kan bestemme om skifteoppgjøret når en av dem dør.

2) Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått første avdeling har studenten:

- god kunnskap om hvilke særlige regler som gjelder for ektefellers og samboeres eierforhold, råderett og ansvar for gjeld
- god kunnskap om ektefellers underholdsplikt og reglene for verdideling ved samlivsbrudd eller død
- god kunnskap om en ektefelles eller samboers rett til å overta tidligere felles bolig ved samlivsbrudd eller død
- god kunnskap om hva ektefeller og samboere kan forhåndsavtale om oppgjøret ved samlivsbrudd eller død
- god kunnskap om foreldreansvar, reglene om barnets bosted og om samværsrett når foreldrene ikke bor på sammen bosted
- kunnskap om etablering av foreldreskap, vergemål og forsørgelse av barn
- god kunnskap om lovens regler om fordeling av arv, og om hva og hvordan arvelater selv kan gi bestemmelser om utvelgelse av arvinger, fordeling av verdier eller rett til eiendeler
- kunnskap om reglene for ektefellebidrag
- kunnskap om hvilke disposisjoner som anses som testamentariske. (Grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner)
- kunnskap om gjenlevende ektefelles eller samboers rett til å overta førstavdødes formue uskiftet, om gjenlevendes rådighet over uskifteboet og om delingen ved skifte av uskifteboet

Ferdigheter

Etter bestått første avdeling kan studenten:

- identifisere og løse de problemstillinger som oppstår når et ekteskap eller samboerskap opphører ved samlivsbrudd eller død
- redegjøre for alternativer for hva ektefeller eller samboere kan forhåndsavtale om oppgjøre ved samlivsbrudd eller død
- identifisere og analysere problemstillinger som oppstår når barnet ikke bor fast sammen med begge foreldre, herunder sammenhengen mellom reglene og betydningen av det overordnede hensyn til barnets beste
- anvende de grunnleggende arverettslige regler om fordeling av arv etter lov eller testament
- redegjøre for alternativer for hva en arvelater i ulike livssituasjoner gyldig kan fastsette om arveoppgjøret etter seg

3) Pensum

- Peter Lødrup og Tone Sverdrup, Familieretten (8. utgave 2016), hele boken med unntak av § 1 - 6, § 8 VII-VIII, § 9 V, § 12 V-VI, § 14 III, §17 VIII, § 18 IV-V, § 20 V og §§ 25-26, samt §§ 29, 30, 31, 32 og 33. Petitavsnitt er ikke pensum.
- Lena R. L. Bendiksen og Trude Haugli, Sentrale emner i Barneretten 2. utg. 2015, kapittel 1, 2 og 3 i del I, og hele del II.
- Peter Lødrup, Arverett, (6. utgave 2012), Pkt 2.1.1, 2.1.2, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1.1 – 4.1.4, 4.2, 4.4, 5.4.1-5.4.2, 5.5.1-5.5.2, 5.6, 5.7.1, 5.7.2.1, 5.8, 5.9, 6.1, 7.2, 8.1.1-8.1.2, 8.5.1, kap 9 og kap 10. Kompressavsnitt er ikke pensum.

Avtalerett (10. sp.)

1) Faglig innhold

Avtaleretten deles inn i tre hovedemner, inngåelse av avtaler, tolking av avtaler og reglene om ugyldige avtaler. Reglene om inngåelse av avtaler omfatter fremstilling av hva som menes med et dispositivt utsagn og om hva som skal til for at bindende avtaler er inngått, samt hvordan avtaler kan inngås gjennom fullmakt. I delen som omhandler avtaletolkning behandles først de ulike grunnprinsipper for tolking av dispositive utsagn, og deretter ulike tolkingsregler og tolkningsmomenter. I den delen som omhandler ugyldige avtaler behandles innholdsmangler, habilitetsmangler, tvang, svik og lignende ugyldighetsgrunner. Videre behandles reglene om tilsidesettelse eller endring av urimelige avtaler og avtaler det vil stride mot redelighet eller god tro å gjøre gjeldende.

2) Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 1. avdeling har studenten:

- god kunnskap om hvordan avtaler inngås
- god kunnskap om tolkning og utfylling av avtaler
- god kunnskap om sentrale ugyldighetsregler
- god kunnskap om lemping av avtaler
- god kunnskap om representasjon, herunder ulike fullmaktstyper
- kunnskap om hovedprinsipper og utviklingstrekk i kontraktsretten

Ferdigheter

Etter bestått 1. avdeling kan studenten:

- identifisere og løse teoretiske og praktiske avtalerettslige problemstillinger
- formulere og formidle kunnskaper om avtalerettslige problemstillinger
- identifisere og formulere verdipremisser som får betydning ved fortolkning av avtalerettslige regler

3) Pensum:

- Johan Giertsen, Avtaler, 3. utgave, 2014.

Folkerett (8 sp.)

1) Faglig innhold

Tradisjonelt regulerer folkeretten forholdet mellom statene. I tillegg omfatter moderne folkerett også rettsforholdene for internasjonale organisasjoner, menneskerettigheter og internasjonal strafferett. Sentrale temaer i faget folkerett på 1. avdeling er begrensningene i statenes rett til å intervenere og bruke makt overfor andre stater, reglene om statenes territorium og representasjon, reglene om folkerettslig rettsbrudd og ansvar og regler som omhandler fredelig tvisteløsning. Faget omfatter videre folkerettens rettskildelære, menneskerettigheter, internasjonal strafferett, reglene om internasjonale organisasjoner (særlig FN) og urfolksrett. En rekke av de temaene som behandles i folkeretten, vil bli utviklet videre senere i studiet.

2) Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått første avdeling har studenten:

- god kunnskap om folkerettens særpreg og forholdet mellom norsk rett og folkeretten
- god kunnskap om folkerettens metodelære, særlig om reglene for fortolkning av traktater
- god kunnskap om forbudet mot intervensjon og bruk av makt
- god kunnskap om urfolksrett, herunder De Forente Nasjoners konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 1 og 27 og ILO- konvensjon nr. 169 om stamme- og urfolk
- god kunnskap om reglene vedrørende den rettslige utstrekningen av de ulike havområder og statenes rettigheter i disse, samt kunnskap om den rettslige reguleringen av verdensrommet
- god kunnskap om vilkårene for at det foreligger en stat
- god kunnskap om folkerettens subjekter
- kunnskap om det internasjonale og regionale vernet av menneskerettigheter
- kunnskap om statens erverv av territorium, statsterritoriets utstrekning, staters kompetanse på eget og andre staters territorium, statsborgerskap samt de rettslige regimene for Antarktisk og Svalbard
- kunnskap om statenes representanter, deres kompetanse, privilegier og immunitet
- kunnskap om rettsbrudd og ansvar samt om ordninger og regler for fredelig tvisteløsning, herunder om Den internasjonale domstolen i Haag
- kunnskap om reglene vedrørende internasjonale organisasjoner, særlig FN
- kunnskap om internasjonal strafferett, særlig Den internasjonale straffedomstolen i Haag.

Ferdigheter

Etter bestått 1. avdeling kan studenten:

- identifisere og løse teoretiske og praktiske folkerettslige problemstillinger
- anvende de sentrale folkerettslige rettskildene i tråd med den folkerettslige rettskildelære

3) Pensum:

- Morten Ruud og Geir Ulfstein: Innføring i folkerett, (4. utg. 2011):
 - O Kap. 1
 - O Kap 3-11
 - O Kap 12, pkt. 1 og 2
 - O Kap 13

- O Kap 15
- O Kap 18-19
- Mattias Åhrén: "International Human Rights Law Relevant to Natural Resource Extraction in Indigenous Territories — An Overview", *Nordic Environmental Law Journal* 2014:1 s. 21-37
- Susann F. Skogvang: «Samerett» 2. utg., 2009 s. 153-156 og s. 175
- Lindsay Moir: "Reappraising the Resort to Force", Oregon, 2010, kapittel 2, 30 sider.

Artikkelen til Lindsay Moir trykkes i kompendium som får kjøpt på Akademisk Kvarter

Generell kompetanse

Etter bestått 1. avdeling kan studenten:

- forstå og redegjøre for rettssystemets grunnleggende oppbygning
- anvende grunnleggende juridisk metode
- løse problemstillinger på rettsområdene som inngår på avdelingen individuelt og i samarbeid med andre
- se sammenhenger mellom fagene på avdelingen, særlig hvordan avtalerettslige problemstillinger oppstår i flere fag
- kommunisere rettslige resonnementer på rettsområdene som inngår på avdelingen, både skriftlig og muntlig, til fagfellesskapet og allmenheten
- identifisere og reflektere over noen yrkesetiske problemstillinger som arbeid med fagene på avdelingen kan lede til, og kjenne til måter disse kan håndteres på

[Facebook](#)[Tweet](#)[LinkedIn](#)[Pinterest](#)[ShareThis](#)[Email](#)

SYNNE SÆTHER MÆHLE OG RAGNA AARLI

FRA LOV TIL RETT

GYLDENDAL
JURIDISK

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2017
2. utgave, 1. opplag 2017

ISBN 978-82-05-50728-9
Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen
Layout: Laboremus
Sats: HAVE A BOOK
Brødtekst: Minion Pro 10,5/15
Papir: 90 g Amber Graphic
Trykk:

Alle henvendelser om boken kan rettes til
Gyldendal Juridisk
Postboks 6730 St. Olavs plass
0130 Oslo

www.gyldendal.no/juridisk
juridisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Alle Gyldendals bøker er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.
Se www.gyldendal.no/miljo

Forord

Denne boken utforsker rettens rolle i samfunnet. Utgangspunktet er den norske rettsstaten. Denne staten er i dag både nasjonalt forankret og internasjonalt orientert. Fra dette ståstedet inviterer vi leseren til refleksjon om hva rettsregler er, hvordan jurister kommer frem til rettsregler, og hvordan slike regler kan bidra til å sikre både stabilitet i og utvikling av rettsfellesskapet.

Boken omhandler juridisk grunnstoff, og er blant annet utarbeidet for å tjene som kurslitteratur i ex.fac., juridisk forprøve til masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen. For mange av leserne i denne målgruppen er boken det første møtet med universitetet. I dette ligger det en pedagogisk utfordring knyttet til både innhold og form: Hvilken kunnskapsbase vil være egnet som plattform for selvstendig arbeid med juridiske problemstillinger videre i studiet? Og hvordan kan slik kunnskap formidles til lesere som ofte vil mangle erfaring om hva kunnskapsutvikling ved et universitet dreier seg om?

Vi har valgt å utfordre leseren: Gjennom introduksjonen til juridisk grunnstoff viser vi at det ikke alltid finnes klare og enkle svar på hva juridisk metode, rettsvitenskap og rettens rolle i samfunnet er. Målet er å ruste nye studenter til å bli en del av et fagfellesskap som fører løpende diskusjoner om både utviklingspotensial og usikkerhet ved de mest grunnleggende poengene i faget. Den utfordrende tilnærmingen til leseren er valgt i visshet om at kurslitteraturen inngår som ett av flere elementer i et velfungerende kursopplegg. Teksten danner utgangspunktet for forelesninger og seminarsamlinger som gir rom for diskusjon og refleksjon. Når kurset er avsluttet, er målet at deltakerne sitter igjen med en juridisk grunnkunnskap og forståelse av rettens rolle i samfunnet som gjør dem rustet til å formulere og

FORORD

besvare rettsspørsmål. Boken er en viktig brikke i arbeidet med å selvstendiggjøre leserne til å bli reflekterte rettsanvendere. Den er skrevet med et helhetsperspektiv på jusstudiet for øye. *Fra lov til rett* er et startsted. Vi åpner dørene til et juridisk arbeidsunivers som vi håper gir mersmak.

Boken er utarbeidet i en totrinnsprosess. I samråd med forlaget utarbeidet vi en foreløpig versjon til bruk i undervisningen høsten 2016. Vi vil takke studentkullet høsten 2016, som hjalp oss med å identifisere svakheter i den foreløpige versjonen. Vi nedsatte også et studentpanel for å få innsikt i brukeropplevelsen av teksten. Panelet bevisstgjorde oss på forutsetningene hos dem vi skriver for, og la grunnlaget for pedagogiske veivalg i denne utgaven av boken. En stor takk til redaksjonssjef Ida Kyhring, som på forlagets vegne alltid har vært positiv og løsningsorientert for å imøtekomme våre forslag til å forbedre boken.

Vi vil videre takke seminarlederne som deltok i undervisningen høsten 2016. Blant disse rettes en særlig takk til Eivind Kolflaath for kommentarer og konstruktiv kritikk. Vi har også fått nyttige tilbakemeldinger fra andre fagfeller. Blant disse vil vi særlig takke avdelingsdirektør Arnulf Tverberg i Justis- og beredskapsdepartementets lovavdeling og universitetslektor Kristine Helene Korsnes ved Universitetet i Tromsø for grundige tilbakemeldinger. Vi vil også takke Thomas Eeg for å ha lest og kommentert et tekstutdrag fra boken.

Grunnarbeidet ble lagt med den foreløpige versjonen. Vi takker for kommentarer og innspill fra Halvard Haukeland Fredriksen, Eirik Holmøyvik og Knut Martin Tande i denne prosessen. Vit.ass. Constance Jessen Holm utarbeidet registre og laget førsteutkast til refleksjons- og repetisjonsoppgavene som står sist i kapittel 2–14. Vi takker henne hjerteligst for dette.

For øvrig har vi i skriveprosessen nytt godt av å være en del av det store og aktive fagmiljøet ved Det juridiske fakultet i Bergen, der små og store rettsspørsmål er gjenstand for løpende diskusjon. Sist, men ikke minst, vil vi rette en stor takk til professor emeritus Jan Fridthjof Bernt. Han la grunnlaget for det ex.fac.-kurset som er inngangsporten til det juridiske studiet ved Universitetet i Bergen i dag. Dette kurset førte oss sammen som arbeidskolleger og ledet frem til det inspirerende skrivefellesskapet om denne boken.

Bergen, 12. mai 2017

Synne Sæther Mæhle og Ragna Aarli

Innhold

KAPITTEL 1 OPPTAKT	17
1.1 Rett for vår tid	17
1.2 Oversikt over bokens innhold	20
1.2.1 Kjernebudskapet	20
1.2.2 Kapitteloversikt	21
1.3 Leseveiledning	23
1.3.1 Om å lese forskningsbasert rettslitteratur	23
1.3.2 Henvisninger til rettskilder	25
Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	26
DEL 1 JURIDISK GRUNNKUNNSKAP	27
KAPITTEL 2 NASJONALSTATEN SOM GRUNNLAG	
FOR RETTSFELLESSKAP	29
2.1 Det nasjonale rettssystemet	29
2.2 Grunnloven som ramme for rettssystemet	31
2.3 Stortinget som lovgivende myndighet	34
2.3.1 Om lovgivningsprosessen	34
2.3.2 Betegnelser på lovforarbeider	36
2.3.3 Rammer for lovfunksjonen	37
2.4 Regjeringen og forvaltningsapparatet som utøvende myndighet	37
2.4.1 Om den utøvende myndighet	37
2.4.2 Sentralforvaltningen	39
2.4.3 Domstolsliknende forvaltningsorganer	42
2.5 Domstolene som dømmende myndighet	43
2.5.1 Høyesteretts oppgaver	43
2.5.2 Høyesteretts organisering	45
2.5.3 De alminnelige domstolene for øvrig	47

INNHOOLD

2.5.4	Særdomstoler	48
2.5.5	Riksretten	49
2.5.6	Rammer for den dømmende virksomhet	49
2.6	Rettsutvikling som et samspill	51
2.6.1	Om Stortingets og Høyesteretts sentrale roller	51
2.6.2	Stortinget som sentral drivkraft	51
2.6.3	Høyesteretts bidrag til rettsutviklingen	52
2.6.4	Stortingets respons på rettspraksis	54
2.6.5	Rettsutvikling og maktbalanse	55
2.7	Det lokale selvstyret	56
2.7.1	Om lokaldemokrati som grunnleggende rettighet	56
2.7.2	Rammer for det lokale selvstyret	57
2.8	Privatpersoners bidrag til rettsfellesskapet	59
2.8.1	Frihet og selvbestemmelsesrett	59
2.8.2	Privat rettshåndhevelse og ordenstjeneste	61
2.8.3	Alternativ tvisteløsning	62
2.9	Juristenes roller i det nasjonale rettsfellesskapet	64
	Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	66
	KAPITTEL 3 LOV SOM UTGANGSPUNKT FOR RETTSANVENDELSE	67
3.1	Lovforankret rett	67
3.2	Om Norges lover	69
3.2.1	Lovvedtak	69
3.2.2	Identifisering av en lov	70
3.2.3	Kunngjøring og ikraftsetting	70
3.2.4	Lovsamling og Lovdata	71
3.2.5	Oppbygning av lovtekster	72
3.2.6	Lovspråket	73
3.3	Rettsregelstrukturen	74
3.3.1	Grunnstrukturen i en rettsregel	74
3.3.2	Variasjoner på tekstnivået	75
3.3.3	Vilkårsstrukturen i rettsregler	78
3.3.4	Ulike typer vilkår	80
3.4	Fra lovtekst til rettsregel	83
3.4.1	Om å tolke lovteksten ut fra alminnelig språkbruk	83
3.4.2	Utfordringer ved å tolke lovtekst basert på alminnelig språkbruk	86
3.4.3	Litt om lovgivervilje og annen rettslig kontekst	90
3.5	Formidling av at lovtekst er utgangspunktet	93
3.6	Om å fastsette en rettsregel	94
	Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	95

KAPITTEL 4 RETT SOM DEL AV SAMFUNNET	97
4.1 Rettens nøkkelrolle	97
4.2 Utfordringer for rettssamfunn	99
4.3 Grunnleggende hensyn i retten	101
4.3.1 Autoritet og demokratisk forankring	101
4.3.2 Forutberegnelighet	105
4.3.3 Rettferdighet	107
4.3.4 En sammensatt utfordring	109
4.4 Rettens funksjoner	109
4.4.1 Fem sentrale funksjoner	109
4.4.2 Atferdsregulering	111
4.4.3 Konfliktløsning	115
4.4.4 Fastsetting og organisering av rettslig kompetanse	117
4.4.5 Forankring av rettigheter	120
4.4.6 Verdimarkering	122
4.5 Rettens virkninger	125
4.6 Retten i et helhetsperspektiv	127
Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	130
KAPITTEL 5 RETTSSTATEN	131
5.1 Om rettsstatsideen	131
5.1.1 Rettsstaten som et bindingsverk for rett og samfunn	131
5.1.2 Bakgrunnen for rettsstatsideen	132
5.2 Grunnprinsipper i rettsstaten	134
5.2.1 Statsmakt skal være bygget på rettsregler og bundet av retten	134
5.2.2 Maktfordelingsprinsippet	136
5.2.2.1 Maktfordelingsprinsippets kjerne	136
5.2.2.2 Utvikling av maktfordelingsprinsippet	139
5.2.2.3 Maktfordelingsprinsippets rammer for den dømmende makt	141
5.2.3 Folkesuverenitetsprinsippet	143
5.2.4 Prinsippet om sikring av grunnleggende rettigheter	146
5.3 Rettsstatens verdigrunnlag	149
5.3.1 Generelt om rettsstatens verdigrunnlag	149
5.3.2 Frihet og selvbestemmelsesrett	150
5.3.3 Likhet	152
5.3.4 Menneskeverd	152
5.3.5 Rettssikkerhet	154
5.3.6 Verdigrunnlaget er dynamisk	157
5.4 Et nyansert bilde av rettsstaten	159
5.4.1 Begrunnet og hjemlet maktbruk	159

INNHold

5.4.2	Rettsstatens nasjonale forankring i et internasjonalt perspektiv . . .	160
	Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	161
KAPITTEL 6 INTERNASJONALE PERSPEKTIVER		163
6.1	Internasjonal orientering av nasjonalstaten	163
6.1.1	Nasjonalstatenes globale utfordringer	163
6.1.2	Det internasjonale rettslandskapet	165
6.1.3	Grunnlovens alminnelige krav til traktatinngåelser	167
6.1.4	Grunnlovens krav ved suverenitetsoverføring	170
6.1.5	Presumsjonsprinsippet	172
6.2	Internasjonalt samarbeid som grunnlag for rettsfellesskap	173
6.2.1	Folkerettens aktører og rettsfelt	173
6.2.2	Forpliktelsesgrunnlag for folkerettsregler	176
6.2.3	Folkerettens institusjoner	179
6.2.4	Transnasjonal rett	182
6.2.5	Juridisk uforpliktende internasjonalt samarbeid	183
6.3	EMK som grunnlag for rettsfellesskap	185
6.3.1	Europarådet og EMK	185
6.3.2	Den europeiske menneskerettsdomstolen	187
6.3.3	Norske saker for EMD	190
6.3.4	EMD som selvstendig rettsutviklende organ	191
6.4	EØS-avtalen som grunnlag for rettsfellesskap	193
6.4.1	EU som avtalepart i EØS-avtalen	193
6.4.2	EFTA-pilaren og EØS-avtalen som alternativ til EU	196
6.4.3	EØS-avtalens betydning for lovgiver	197
6.4.4	EØS-avtalens betydning for norske rettsanvendere	200
6.5	Gjeldende rett i spenningsfeltet mellom det nasjonale og det internasjonale	203
	Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	204
DEL 2 JURIDISK METODE		207
KAPITTEL 7 RETTSLIG ARGUMENTASJON		209
7.1	Juridisk metode	209
7.2	Fastlegging av «gjeldende rett»	210
7.3	Argumentasjon og standpunkt	212
7.3.1	Korrekt argumentasjon	212
7.3.2	Forsvarlige standpunkt	213
7.3.3	Faktumfastsettelse	215
7.3.4	Subsumsjon	217

7.3.5	Konklusjonen	220
7.4	Rettsanvendelsesprosessen	221
7.5	Rettskilder	223
7.6	Informasjonskilder og bevis	224
7.7	Rettskildefunksjoner	225
7.7.1	Rettsgrunnlag	225
7.7.2	Tolkningsbidrag	226
7.7.3	Støtteargument	226
7.8	Utviklingen av den juridiske metoden	227
7.8.1	Høyesterett som drivkraft	227
7.8.2	Rettsvitenskapens bidrag	228
	Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	229
KAPITTEL 8	RETTSKILDENE	231
8.1	Rettskilder har legitimeringsgrunnlag	231
8.2	Rettskilder tilknyttet lovgivende myndighet	233
8.2.1	Lovgivers demokratiske legitimitet	233
8.2.2	Lovpyramiden	234
8.2.3	Grunnloven	235
8.2.4	Internasjonal rett som skal «gå foran» norsk lov	237
8.2.5	Lovtekster	239
8.2.6	Forskrifter	241
8.2.7	Forarbeider	243
8.3	Rettskilder forankret i andre offentlige organers praksis	246
8.3.1	Domstols- og forvaltningshierarkier	246
8.3.2	Rettspraksis fra nasjonale domstoler	249
8.3.2.1	Høyesterettspraksis	249
8.3.2.2	Litt om prejudikater	253
8.3.2.3	Underrettspraksis	256
8.3.3	Rettspraksis fra internasjonale domstoler	257
8.3.4	Forvaltningspraksis	259
8.4	Rettskilder forankret i selvbestemmelsesrett og praksis	262
8.4.1	Frihet og selvbestemmelsesrett som utgangspunkt	262
8.4.2	Løfter og avtaler	264
8.4.3	Standardkontrakter	267
8.4.4	Sedvanerett og sedvane	269
8.4.5	Privat tvisteløsning	271
8.5	Andre rettskilder	272
8.5.1	Argumenter med selvstendig overbevisningskraft	272
8.5.2	Verdibaserte konsekvensbetraktninger («reelle hensyn»)	273
8.5.3	Rettslitteratur	279

INNHOOLD

8.5.4	Fremmed rett	280
8.5.5	Konvensjoner Norge er ubundet av, eller ikke har innarbeidet	282
8.5.6	Juridisk uforpliktende uttalelser i det internasjonale rettsystemet	283
8.6	Oppsummering	285
	Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	286
KAPITTEL 9 RETTSKILDEPRINSIPPENE		287
9.1	Rettskildeprinsipper som argumentasjonsnormer	287
9.1.1	Rettskildeprinsippers funksjoner	287
9.1.2	Tre hovedgrupper av rettskildeprinsipper	289
9.1.3	Nasjonale og internasjonale rettskildeprinsipper	291
9.2	Relevans	292
9.2.1	Relevansprinsipper peker ut rettskilder	292
9.2.2	Feltvariasjoner	293
9.2.3	Relevansprinsipper under debatt og utvikling	295
9.2.4	Relevansprinsipper for folkeretten	297
9.2.5	Retningslinjer for lovvalg i private rettsforhold	299
9.3	Tolkning	300
9.3.1	Generelt om juridisk teksttolkning	300
9.3.2	Lovtolkning	301
9.3.3	Tolkning av folkerettslige tekster	305
9.3.4	Tolkning av forarbeider	308
9.3.5	Tolkning av rettspraksis	312
9.3.6	Særlig om prejudikater	314
9.3.7	Testamentstolkning	316
9.3.8	Kontraktstolkning	316
9.3.9	Feltvariasjoner	318
9.3.10	Litt oppgaveteknikk	320
9.4	Samordning	322
9.4.1	Retningslinjer for å skape én rettsregel	322
9.4.2	Harmonisering	323
9.4.3	Vekt	326
9.4.4	Vektvariasjoner for høyesterettsavgjørelser	329
9.4.5	Retningslinjer for å løse motstrid mellom lovregler	330
9.5	Rettskildeprinsippene i et legitimitetsperspektiv	332
	Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	332
KAPITTEL 10 VURDERINGER SOM LEDD I RETTSANVENDELSE		335
10.1	Juridisk metode og vurderinger	335
10.2	Lovformål	336

10.2.1	Formålsparagrafer	336
10.2.2	Formålsstyrte vurderinger	337
10.3	Konkrete helhetsvurderinger	341
10.3.1	Krav om tilpasning av rettsregel til faktum	341
10.3.2	Vurderingstema	342
10.3.3	Vurderingsmomenter	344
10.4	Balansering av rettigheter	345
10.4.1	Uforenlige rettigheter	345
10.4.2	Rettighetsbalansering i EMD	347
10.4.3	Rettighetsbalansering i norsk rett	348
	Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	352
KAPITTEL 11 TOLKNINGSRESULTATER		353
11.1	Rettsanvendelse med lovtekst som rettsgrunnlag	353
11.2	Presiserende tolkning	354
11.2.1	Presiserende tolkning er primærvalget	354
11.2.2	Tre grep for å presisere ordlyden	355
11.3	Innskrenkende tolkning	359
11.3.1	Begrensning av anvendelsesområdet for en lovbestemmelse	359
11.3.2	Særlig om rettsstridsreservasjonen i strafferetten	362
11.4	Utvidende tolkning	365
11.5	Analogisk tolkning	367
11.6	Antitetisk tolkning	368
	Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	370
KAPITTEL 12 FAKTUMFASTSETTELSEN		371
12.1	Faktumfastsettelse og rettsanvendelse	371
12.2	Variabler i faktumfastsettelsen	372
12.3	Argumentasjonsressurser for faktumfastsettelsen	373
12.3.1	Informasjonskilder og bevis	373
12.3.2	Vitner, dokumenter, gjenstander og steder	373
12.3.3	Særlig om sakkyndige	374
12.3.4	Rettsfakta og bevisfakta	377
12.4	Krav til beslutningsgrunnlaget	378
12.4.1	Forsvarlig opplysning av faktum	378
12.4.2	Straffesaker	379
12.4.3	Twistemål	380
12.4.4	Forvaltningssaker	381
12.5	Bevisføring i domstolene	381
12.5.1	Prinsippet om fri bevisføring	381
12.5.2	Kontradiksjonsprinsippet	383

INNHold

12.5.3 Ulovlig ervervet bevis	384
12.6 Bevisbedømmelse i domstolene	385
12.6.1 Prinsippet om fri bevisbedømmelse	385
12.6.2 Hva skal bevises? Et eksempel fra strafferetten	386
12.6.3 Beviskrav	389
12.7 Virkninger av variable beviskrav	391
12.8 Faktum som drivkraft i rettsutvikling	393
Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	394

DEL 3 PERSPEKTIVER

397

KAPITTEL 13 RETT SETT I LYS AV MORAL

399

13.1 Innledning	399
13.2 To rettsfilosofiske posisjoner	402
13.3 Rett og moral i rettsstaten	403
13.3.1 Lovgivers rolle	403
13.3.2 Rettsanvenderens rolle	405
13.3.3 Aktuelle og fremtidige utfordringer	407
13.3.4 Verdipluralisme og internasjonal domstolskontroll	409
13.4 Rett og moral under press	411
13.4.1 Rettsprosessene etter andre verdenskrig	411
13.4.2 Internasjonal strafferett	412
Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	415

KAPITTEL 14 RETTENS LEGITIMITET

417

14.1 Innledning	417
14.2 Uttrykket «rettens legitimitet»	418
14.3 Legitimitetsutfordringer	418
14.3.1 Rettsutvikling gjennom rettsanvendelsen	418
14.3.2 Internasjonale perspektiver	419
14.3.3 Et differensiert rettsfellesskap	421
14.4 Rettens allmenne legitimitet	421
14.4.1 Anerkjennelse	421
14.4.2 Toleranseterskelen	422
14.5 Rettsanvendelsens juridiskfaglige legitimitet	422
14.5.1 Rettferdiggjøring av retten gjennom juridisk metode	422
14.5.2 Alvoret i det rettslige standpunktet	423
14.6 Nærmere om toleranseterskelen	423
14.6.1 Press mot toleranseterskelen	423
14.6.2 Mulige reaksjonsformer	425

INNHold

14.6.3 Sivil ulydighet	426
14.6.4 Rettsanvenderens ansvar	427
Refleksjons- og repetisjonsoppgaver	428
FORKORTELSER	429
LITTERATUR	431
LOVER	437
FORSKRIFTER	444
FORARBEIDER	445
ANDRE OFFENTLIGE DOKUMENTER	448
RETTSAVGJØRELSE OG ANDRE BESLUTNINGER	449
INTERNASJONALE KILDER	451
INTERNETTLENKER	455
STIKKORD	456

